

Nr 55.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 63 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 27 januari 1950, föreslagit riksdagen att

dels godkänna ett genom det vid berörda statsrådsprotokoll fogat köpeavtal gjort förvärv av viss gruvegendom m. m.,

dels till Aktieteckning i Aktiebolaget Statsgruvor å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50 under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kronor,

dels ock besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti för lån i mån av behov åt Aktiebolaget Statsgruvor till ett belopp av högst 8 000 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr *de Geer* väckt motion (I: 367), vari hemställts, att riksdagen under förutsättning att köpeavtalet beträffande de tyskägda gruvorna godkännes av riksdagen måtte besluta,

att till aktieteckning i Aktiebolaget Statsgruvor å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50 under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett investeringsanslag av 10 miljoner kronor,

att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti för lån i mån av behov åt Aktiebolaget Statsgruvor till ett belopp av högst 4 miljoner kronor,

att Aktiebolaget Statsgruvor icke erhåller någon driftsorganisation utan att dess arbetsuppgifter begränsas till administration, övervakning, planläggning samt underhandling och avslutande av legobrytningsavtal eller andra uppgörelser beträffande de f. d. tyskägda gruvorna samt

att det uppdrages åt regeringen att avgöra, om icke vissa av de arbetsuppgifter, som av gruvorganisationssakkunniga förutsatts skola ligga under ett nytt ämbetsverk, med fördel kunde anförtros åt det statliga gruvbolaget;

dels en inom andra kammaren av herr *Häckner m. fl.* väckt motion (II: 446), vari hemställts, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 63 angående förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förnyad utredning angående dessa gruvors framtida ställning;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 368) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 447), i vilka hemställts, att riksdagen icke måtte godkänna det vid propositionen nr 63 fogade köpeavtalet angående förvärv av viss gruvegendom samt att riksdagen måtte avslå framställningen om därav betingade anslag och lånegaranti.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna I: 367, II: 446 och II: 447.

Inledning.

Mot slutet av andra världskriget uppkom frågan, hur det skulle förfaras med sådan i Sverige befintlig egendom, som tillhörde tyska medborgare och offentliga eller enskilda institutioner i Tyskland. För att skapa erforderlig kontroll över dylik egendom vidtogos från svensk sida olika åtgärder. Bland annat utfärdades lagen den 29 juni 1945 (nr 522) om kontroll å viss utländsk egendom m. m. Denna lag, den s. k. kontrollagen, öppnade möjlighet för kontroll och övervakning av utländsk egendom i riket genom skingringsförbud och kvarstad. I samband härmed anförtroddes olika kontroll- och förvaltningsuppgifter åt en speciell administrativ myndighet, flykttkapitalbyrån, och åt en nämnd med väsentligen judiciella funktioner, restitutionsnämnden. Med stöd av kontrollagen infördes skingringsförbud å tysk egendom i landet. Sedan det visat sig erforderligt att skapa möjlighet för mer vittgående ingripanden, utfärdades lagen den 14 december 1945 (nr 885) om administration av vissa bolag m. m. Med stöd av denna lag, den s. k. administrationslagen, kan offentlig administration anordnas för svenskt aktiebolag eller annan juridisk person, vari finnes ett bestämmande tyskt inflytande. Samtidigt ändrades kontrollagen, så att möjlighet erhöles att försälja kvarstadsbelagd egendom. Genom särskild överenskommelse med de västallierade regeringarna reglerades frågan hur de tyska tillgångarna i Sverige skulle slutligt disponeras. Härutinnan torde få hänvisas till propositionen nr 367 till 1946 års riksdag och riksdagens skrivelse nr 555 samma år.

Bland svenska företag med dominerande tyska intressen intogo vissa mellansvenska gruvbolag en betydande plats. Till dessa hörde Hörkens Gruvaktiebolag, Håksbergs nya grufaktiebolag, Grufaktiebolaget Lekomberg, Aktiebolaget Stollbergs grufvor och anrikningsverk, Stora Långviks grufveaktiebolag samt Aktiebolaget nya Noragrufvorna. Samtliga dessa bolag sattes år 1946 och 1947 under administration.

Med hänsyn icke minst till de naturtillgångar, som utgjorde gruvbolagens huvudsakliga egendom, ansågs det böra tagas under övervägande, huruvida det icke ur allmänna synpunkter vore önskvärt att företagen överfördes i statlig ägo. För att förbereda en lösning av denna fråga uppdrog dåvarande statsrådet Kock, jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 21 maj 1948, åt särskilda sakkunniga att vid förhandlingar om gruvornas försäljning fö-

reträda staten som köpare och avgiva förslag om det bud, som staten enligt affärsmässiga grunder kunde giva för företagen i fråga eller för vissa bland dem. De sakkunniga skulle vidare utarbeta förslag hur ett affärsmässigt organiserat statligt bolag för driften av gruvorna borde finansieras och konstrueras.

Den 29 januari 1949 avgåvo de sakkunniga, som antagit benämningen tyskgruvekommittén, ett betänkande med utredning rörande gruvföretagen i fråga. Betänkandet innehåller bland annat en värdering av de berörda bolagens anläggningstillgångar. Dessas värde uppskattas av kommittén till ca 12 miljoner kronor per den 1 januari 1949. Omsättningstillgångar och leverantörsskulder ha icke medtagits vid värderingen. Av särskilda skäl ha icke heller medräknats några kostnader för en arbetarpensionering, fastän sådana kostnader beräknades uppkomma efter ett statsförvärv av gruvorna.

I en den 10 juni 1949 dagtecknad skrift avgåvo generaldirektören Ödeen och auktoriserade revisorn Rybeck förslag till kronans anbud å gruvegen- domen. Häri togs hänsyn till de förut nämnda pensions- och avvecklingskostnaderna ävensom till sådant siffermaterial, som icke varit tillgängligt vid tyskgruvekommitténs värdering. Resultatet av omräkningen blev, att Ödeen och Rybeck kommo fram till ett sammanlagt värde å anläggningstillgångarna av cirka 10 miljoner kronor, vilken summa också föreslogs bli anbudssumma.

Av de två enskilda spekulanter, som beretts tillfälle att inkomma med anbud å gruvegen- domen, avgav endast det inom Jernkontoret bildade konsortiet ett anbud. I detta erbjöds för anläggningstillgångarna per 1 april 1949 ett belopp av 4,5 miljoner kronor. I anbudet angavs att driften vid Håksberg skulle omedelbart nedläggas, medan övriga gruvor skulle drivas av ett nybildat bolag. För i samband med driftnedläggelsen eventuellt uppkommande kostnader för sociala åtgärder förbehöll sig anbudsgivaren avdrag på köpe- skillingen.

Sedan de två avgivna anbuden prövats, anbefalldes Kungl. Maj:t den 2 september 1949 flykttkapitalbyrån att uppdraga åt administratorerna för de sex gruvbolagen att i samråd med nuvarande direktören Alvar Lindencrona upprätta avtal med företrädarna för svenska staten om försäljning av de gruvor, som ägdes av de sex gruvbolagen, jämte annan bolagen tillhörig egendom av betydelse för gruvdriften.

Efter förhandlingar mellan bolagens administratorer samt Ödeen och Rybeck upprättades förslag till avtal om överlåtelse till svenska staten av denna egendom. I skrivelse den 14 september 1949 hemställde flykttkapital- byrån, att Kungl. Maj:t måtte godkänna det upprättade avtalsförslaget. Genom beslut den 16 september 1949 godkände Kungl. Maj:t, att avtal om överlåtelse till kronan av ifrågavarande gruvor m. m. upprättades i enlighet med förslaget samt bemyndigade Ödeen och Rybeck att å kronans vägnar under förbehåll om riksdagens bifall till kronans förvärv underteckna avtalet. Samma dag upprättades avtal i enlighet med förslaget och Kungl. Maj:ts beslut.

Då flera frågor om formerna för gruvornas drift, finansiering och admi-

nistration behöfve ytterligare utredas, uppdrog statsrådet Kock, jämlikt be- myndigande av Kungl. Maj:t den 4 augusti 1949, åt särskilda sakkunniga att verkställa utredning i ämnet.

Den 21 november 1949 överlämnade de sakkunniga, som antagit benäm- ningen gruvorganisationskommittén, ett delbetänkande med förslag rörande ett statligt gruvaktiebolag för tyskgruvorna.

Gruvor och malmtillgångar.

De brytvärda fyndigheter, som tillhöra de förut nämnda sex gruvbolagen, ha av tyskgruvekommittén sammanförts till lämpliga drifttekniska enhe- ter. Till dessa enheter ha dessutom hänförts vissa närliggande, ej bryt- värda fyndigheter. De driftenheter, som kommittén sålunda kommit fram till, äro följande.

1) *Håksbergsgruvorna*, belägna norr och nordost om Ludvika och omfat- tande

dels Håksbergszonen med Iviks-, Ickorrbotten-, Håksbergs-, Källbotten-, Gräsbergs- och Torrstensbergsfälten med sammanlagt 112 utmål;

dels Lekombergszonen med Lekombergs-, Sörviks-, Gussjöbergs-, Damm- gruve- och Laggaruddsfälten med sammanlagt 31 utmål;

dels ock Stollbergszonen med Stollbergs-, Dammbergs- och Svartbergs- fälten med sammanlagt 39 utmål.

2) *Starkgruvorna*, belägna inom Norbergs municipalsamhälle och om- fattande

Eskilbacks- och Karlvagnsfälten med sammanlagt 16 utmål.

3) *Intrångsgruvorna*, belägna nordost om Hedemora och omfattande Intrångsfältet, Middagsgruvan, Jelkgruvan och Bensåsfältet med samman- lagt 12 utmål.

Sammanfattningsvis kan enligt tyskgruvekommittén sägas, att de nu ifrå- gavarande sex gruvbolagens malmtillgångar representera en betydande del, inemot 15 procent, av de mellansvenska järnmalmstillgångarna och att däri ingående manganjärnmalmer utgöra omkring 28 procent av vårt lands sam- lade mangantillgångar samt att bland annat blymalmerna äro av viss bety- delse.

Tyskgruvekommitténs utredning.

Tyskgruvekommittén har efter en undersökning av de berörda företagens fyndigheter, anläggningar, drift och ekonomi framlagt ett tekniskt, ekono- miskt och organisatoriskt underlag för bedömandet av frågan om ett stats- övertagande av tyskgruvorna.

I enlighet med direktiven för utredningen har utgångspunkten för kom- mittén varit, att gruvorna efter ett statsförvärv skulle drivas av ett statligt aktiebolag. Kommittén har, såsom tidigare nämnts, gjort en bedömning av

vilka gruvor som kunna anses vara brytvärda och vid sina kalkyler sammanfört de brytvärda gruvorna och vissa närbelägna icke brytvärda fyndigheter till lämpliga driftsenheter. Härutinnan torde få hänvisas till propositionen, s. 5—7.

Såsom ett led i sina kalkyler har tyskgruvekommittén företagit beräkningar rörande den lämpliga omfattningen av driften och rörande brytningstiden vid de gruvor, som kommittén funnit brytvärda. Härutinnan hänvisas till propositionen, s. 8 och 9.

Såsom underlag för sina beräkningar har tyskgruvekommittén vidare gjort en uppskattning av det rörelsekapital och det kapital för investeringar, som erfordras efter ett förvärv av gruvorna. Enligt kommitténs beräkning bör rörelsekapitalet utgöra hälften av de totala rörliga kostnaderna för malmbrytningen. Då dessa av tyskgruvekommittén beräknats till ungefär 10 miljoner kronor före limonitbrytningens igångsättande, har kommittén funnit behov föreligga av ett rörelsekapital av 5 miljoner kronor. Efter påbörjandet av nyssnämnda brytning beräknas behovet av rörelsekapital växa till 6 miljoner kronor.

Kapitalbehovet för andra nyanläggningar än bostäder uppskattas av tyskgruvekommittén till 7,614 miljoner kronor.

Tyskgruvekommittén har vidare räknat med ett visst *kapitalbehov för modernisering m. m. av bostäderna* vid gruvorna. Kommittén anser, att ett belopp av 0,35 miljon kronor kräves för modernisering av bostäder, inklusive uppförande av ungarshotell i Håksberg. Erforderliga kostnader för nya bostäder uppskattas till i runt tal 8,8 miljoner kronor. Kommittén räknar därvid med en subvention av tio procent av byggnadskostnaderna eller alltså ett belopp av 0,9 miljon kronor.

Det totala kapitalbehov för investeringar, som tyskgruvekommittén i sina kalkyler räknar med, utgör 4,36 miljoner kronor för limonitmalmsbrytning och $(7,614 - 4,36 + 0,35 =) 3,604$ miljoner kronor för andra ändamål eller sammanlagt 7,964 miljoner kronor.

Det sammanlagda värdet å anläggningstillgångarna vid gruvfälten har av tyskgruvekommittén uppskattats till i runt tal 12 miljoner kronor. Denna summa kan enligt kommittén läggas till grund för bedömandet av vad som skall vara en rimlig köpeskilling för gruvorna.

Förefintliga omsättningstillgångar och leverantörskulder äro icke medtagna i tyskgruvekommitténs värderingar.

Till särskild behandling har tyskgruvekommittén upptagit frågan om arbetarepensioner. Kommittén framhåller därvid, att den vid sina beräkningar icke tagit hänsyn till dessa kostnader.

Det av tyskgruvekommittén beräknade sammanlagda kapitalbehovet före ett igångsättande av limonitmalmsbrytning i Stollberg uppgår till ett belopp av cirka 20,6 miljoner kronor, fördelat på följande poster.

	Milj. kr.
Drifts- och realisationsvärde för anläggningarna	12,0
Rörelsekapital	5,0
Kapital för investeringar	3,604
	20,604

Limonitmalmsbrytningens igångsättande skulle föranleda behov av ytterligare 1 miljon kronor i rörelsekapital och 4,36 miljoner kronor för nyanläggningar.

Vad angår finansieringen av kapitalbehovet för ett statligt aktiebolag för övertagande av tyskgruvorna anser tyskgruvekommittén, att inköps- och rörelsekapitalet torde böra inrymmas i aktiekapitalet, medan återstående kapital anses kunna åtminstone till en början finansieras genom lån med säkerhet i anläggningstillgångarna. Skall limonitmalmsbrytning igångsättas, kan det enligt kommittén måhända visa sig lämpligare att verkställa en utökning av aktiekapitalet. Tyskgruvekommittén kommer så fram till ett från början erforderligt aktiekapital av 17 miljoner kronor. Emellertid torde enligt kommittén en viss nedräkning av aktiekapitalet under den tid anläggningarna vid Starkgruvorna och Håksberg uppföras kunna vara motiverad. Det har därför syntts kommittén lämpligt, att aktiekapitalet bestämmes till lägst 10 miljoner och högst 30 miljoner kronor.

Köpeavtalet.

Härutinnan hänvisas till s. 13 och 14 samt 38—41 i propositionen.

Gruvorganisationskommitténs utredning och förslag rörande tyskgruvorna.

Gruvorganisationskommittén har till en början gjort en närmare beräkning av den köpeskillning, som staten enligt köpeavtalet skall erlägga för gruvorna och annan genom avtalet förvärvad egendom.

Den sammanlagda köpeskillningen för den gruvegendom m. m., som staten enligt köpeavtalet skall övertaga den 1 april 1950, utgör enligt kommitténs uppskattning 12,26 miljoner kronor, varav i anläggningstillgångar 8,30 miljoner kronor och i omsättningstillgångar 3,96 miljoner kronor, därvid avdrag gjorts för skulder med 1,99 miljon kronor.

Gruvorganisationskommittén har vidare gjort en beräkning av det rörelsekapital och det kapital för investeringar i anläggningar, som kommer att erfordras sedan staten övertagit tyskgruvorna. Såsom grundval för denna uppskattning har kommittén gjort vissa antaganden om den framtida driftens form och omfattning. I samband härmed har kommittén understrukit, att dess bedömanden i dessa frågor icke få i något hän-

seende binda den blivande företagsledningen, på vilken det enligt kommitténs mening bör ankomma att ingående pröva dessa frågor.

Vad angår formen för driften har kommittén anfört, att staten har möjlighet att antingen själv driva gruvorna eller att låta något enskilt företag helt eller delvis övertaga gruvdriften under legodrifts- eller arrendeform. Vid uppskattningen av kapitalbehovet har emellertid kommittén förklarat sig bortse från driftformen och beräknat det erforderliga kapitalet såsom om gruvorna helt komma att drivas i egen regi.

Beträffande driftens omfattning vid de olika gruvorna uttalar kommittén, att det är vanskligt att för närvarande förutse vad som kommer att vara lämpligt vid den framtida tidpunkt, då företagsledningens ställningstaganden skola ske. Å ena sidan bör enligt kommittén kapitalbehovet icke bedömas så försiktigt, att företagsledningen — för det fall att den skulle finna en mera omfattande drift motiverad — hindras av att alltför ringa driftkapital ställts till dess förfogande. Å andra sidan har det synts kommittén vara av vikt att icke pålägga företaget större kapitalomkostnader än som svara mot den omfattning av verksamheten, som företagsledningen kan komma att finna motiverad. Från dessa utgångspunkter har gruvorganisationskommittén även i sådana fall, då ett nedläggande av brytningen eller en drift av mindre omfattning i och för sig ansetts väl motiverad, ändå vid beräkningen av kapitalbehovet antagit att drift kommer att äga rum, respektive att driften får en viss större omfattning. En förutsättning härför har dock varit, att drift av ifrågavarande omfattning kan anses ekonomiskt försvarbar under ej alltför ogynnsamma antaganden beträffande prisutveckling och avsättningsmöjligheter. I fall då osäkerhet rått om nyssnämnda faktorer eller om möjligheten att åvägabringa en snar och ekonomisk lösning av viktiga tekniska problem har kommittén, enligt vad den själv förklarar, varit mycket försiktig i sina antaganden om upptagande av ny eller utvidgning av pågående brytning.

Kommittén har med utgångspunkt från vissa närmare angivna antaganden rörande driftens form och omfattning vid de olika gruvorna (se s. 16—19 i propositionen) företagit en beräkning av det rörelsekapital och det kapital för investeringar i anläggningar, som kräves sedan staten övertagit gruvorna. I fråga om det erforderliga *rörelsekapitalet* erinrar kommittén om att köpeskillingen för omsättningstillgångarna (malmlager, materiallager och kundfordringar) beräknats till sammanlagt 5,95 miljoner kronor och att dessa beräkningar bygga på uppgifter, som inhämtats från företagens nuvarande ledning. Enligt kommitténs antaganden kommer driften i förhållande till nuvarande omfattning att ökas vid Håksberg men vid övriga gruvor bli i huvudsak av oförändrad omfattning. Detta torde enligt kommittén, såvitt nu kan bedömas, icke i nämnvärd grad inverka på det erforderliga rörelsekapitalet. Kommittén har därför ansett sig kunna uppskatta detta till i runt tal 6 miljoner kronor.

Kapitalbehovet för nyanläggningar och kompletteringar av nuvarande

drifthanläggningar samt förberedelsearbeten under jord beräknades av tyskgruvekommittén, för Håksbergssonens del till sammanlagt cirka 1 miljon kronor. Gruvorganisationskommittén framhåller, att vissa av nyssnämnda kommitté förutsatta anskaffningar m. m. till stor del kommit till stånd, men att vissa ytterligare utbyggnader planerats och delvis genomförts samt att vid tillträdet den 1 april 1950 kunna antagas återstå vissa arbeten och anskaffningar, som antingen bundits genom beställningar eller eljest kunna betraktas som nödvändiga. Efter en granskning av den nuvarande företagsledningens planer har gruvorganisationskommittén uppskattat kapitalbehovet för de vid tillträdet återstående arbetena och anskaffningarna till sammanlagt 0,65 miljon kronor. Härtill kommer enligt kommittén ett kapitalbehov av 0,5 miljon kronor för fortsatt bedrivande av igångsatta förberedelsearbeten under jord. Totalt uppskattar således kommittén kostnaderna för anläggningar och anskaffningar samt förberedelsearbeten under jord inom Håksbergssonen till i runt tal 1,2 miljon kronor. Kommittén framhåller, att härutöver behov kan uppstå av vissa personal- och hjälpanläggningar samt anskaffningar för rationalisering. Kommittén har emellertid icke medräknat dessa behov, då de äro avhängiga av den takt, i vilken en eventuell utvidgning av driften vid Håksberg kan ske.

I fråga om kapitalbehovet för nyanläggningar i Stollberg framhåller gruvorganisationskommittén, att vissa av tyskgruvekommittén förutsedda arbeten därstädes i stor utsträckning redan utförts, varför endast smärre belopp erfordrades till ifrågavarande arbeten. Gruvorganisationskommittén anser emellertid vissa ytterligare ombyggnader och anskaffningar vara erforderliga. Det sammanlagda kapitalbehovet för anläggningar i Stollberg uppskattas av kommittén till cirka 0,6 miljon kronor. Samtidigt framhålls, att även här torde förefinnas behov av personal- och hjälpanläggningar, vilkas utförande enligt kommittén dock bör bli beroende av huruvida fortsatt drift kommer till stånd efter utbrytandet av den nuvarande blymalmen. Något kapitalbehov härför har kommittén icke upptagit. I motsats till tyskgruvekommittén har gruvorganisationskommittén icke beräknat något kapitalbehov för limonitmalsbrytning. Detta sammanhänger med att gruvorganisationskommittén av tekniska och ekonomiska skäl icke räknat med någon sådan brytning i Stollberg.

För Starkgruvornas del har gruvorganisationskommittén utgått från en betydligt mindre omfattning av driften än tyskgruvekommittén antagit. Enligt gruvorganisationskommitténs uppfattning erfordras sålunda allenast kapital för vissa anläggningar till rationalisering av driften. Kapitalbehovet härför uppskattas av kommittén till 0,2 miljon kronor.

Då för övriga gruvor något behov av kapital för nyanläggningar och kompletteringar av nuvarande drifthanläggningar samt förberedelsearbeten under jord icke anses föreligga, beräknar gruvorganisationskommittén det sammanlagda kapitalbehovet för nu nämnda ändamål till 2 miljoner kronor.

Gruvorganisationskommittén har vidare räknat med ett behov av kapital för undersökningsarbeten. De sammanlagda kostnaderna härför uppskattas

av gruvorganisationskommittén mycket schematiskt till 3 miljoner kronor. Detta kapitalbelopp bör emellertid enligt kommittén icke i sin helhet medräknas i detta sammanhang, enär kommittén förutsatt att i framtiden medel skulle löpande avsättas för undersökningsarbeten. Med hänsyn till hittills försummade arbeten och framför allt den forcering, som den begränsade brytningstiden i Stollberg nödvändiggör, torde emellertid under den första tiden eventuellt särskilda medel krävas för ändamålet. Storleken av det sålunda erforderliga kapitalet har kommittén bedömt till i runt tal 1 miljon kronor.

För *modernisering av bolagens bostadsbestånd* har gruvorganisationskommittén räknat med ett betydande kapitalbehov. Kommittén omnämner, att bolagen förfoga över sammanlagt 766 bostadslägenheter med cirka 1 500 rumsenheter. Huvudparten av lägenheterna eller cirka 53 procent äro enrumslägenheter. Enligt vad kommittén uppgiver sakna cirka 48 procent av bostäderna vatten och avlopp och endast ungefär 40 procent äro fullt moderna. På grundval av en expertundersökning har gruvorganisationskommittén uppskattat kostnaderna för erforderliga moderniseringar av bostadsbeståndet till ca 2,8 miljoner kronor.

Gruvorganisationskommittén har vidare funnit behov föreliggande av *uppförande av nya bostäder*. Kostnaderna härför utom ungarbostäderna ha beräknats till ca 3,3 miljoner kronor. Kommittén anser emellertid, att denna post icke bör betraktas som en med frågan om gruvdriftens övertagande ovillkorligt sammanhängande kapitalutgift utan snarare som ett led i statens allmänna stöd till utökning och förbättring av bostadsbeståndet.

En annan fråga, som berörts av gruvorganisationskommittén i samband med uppskattningen av kapitalbehovet, är frågan om *de anställdas pensionering*. Kommittén har därvid kommit till det resultatet, att något särskilt kapitalbehov för pensionsändamål icke nu behöver upptagas.

Det sammanlagda kapitalbelopp, som enligt gruvorganisationskommitténs beräkningar erfordras vid statens övertagande av tyskgruvorna eller inom en begränsad tid därefter, framgår av följande tabell.

	Milj. kr
Förefintliga anläggningstillgångar	8,3
Malm- och materiallager samt övriga rörelsemedel	6,0
Fullföljande av igångsatta anläggningsarbeten	2,0
Eftersatta undersökningsarbeten	1,0
Reparation och modernisering av bostadsbeståndet	2,8
Nybyggnad av bostäder	3,3
	23,4

Sedan gruvorganisationskommittén framräknat det sammanlagda kapitalbehovet, har kommittén diskuterat *finansieringsfrågan*. Härvid har kommittén enligt direktiven för utredningen utgått från att gruvorna efter statsövertagandet skola drivas av ett statligt aktiebolag. Såsom omnämnts i det föregående har kommittén ansett, att posten till nybyggnad av

bostäder icke bör medräknas i detta sammanhang. Avsikten är att kapitalbehovet för detta ändamål skall finansieras efter samma linjer, som gälla för den allmänna bostadsförsörjningen. Det kapitalbehov, som kommittén i sitt finansieringsförslag utgått från, utgör således (23,4 — 3,3 =) 20,1 miljoner kronor, vilket belopp avrundats till 20 miljoner kronor.

I den mån ifrågavarande kapital beräknas vara konstant bundet i bolagets rörelse, bör det enligt gruvorganisationskommittén principiellt ha karaktären av eget kapital. I den mån däremot som kapitalbehovet kan beräknas variera och i synnerhet för det fall att osäkerhet nu kan råda där- om, huru stort kapital som för visst ändamål kan visa sig erforderligt, bör enligt kommittén låneformen i princip föredragas för att möjliggöra en anpassning av kapitalet till det aktuella behovet och därmed icke belasta driften med högre förräntningskostnader och dylikt än nödvändigt.

I finansieringsfrågan anför kommittén vidare bland annat följande.

Vid bedömande av finansieringsfrågor i detta speciella fall, då det gäller ett helt statsägt företag, tillkomma utöver vad som ovan anförts nya och särskilda omständigheter. Då såväl aktiekapital som lån åtminstone vid bolagets start komma att i sin helhet tillskjutas av staten och då staten trots bolagsformen i realiteten ej torde kunna undandraga sig obegränsad ekonomisk ansvarighet, torde skillnaden mellan eget kapital och främmande kapital vara uteslutande formell. Det synes oss således ur denna synpunkt vara ganska likgiltigt om aktiekapitalets andel av totalkapitalet är större eller mindre. Viktigare därvid torde ur bolagets synpunkt vara att kapitalet i så liten utsträckning som är möjligt och ur andra synpunkter lämpligt bindes i ett fast aktiekapital.

Från dessa utgångspunkter har gruvorganisationskommittén i finansieringsfrågan kommit fram till det resultatet, att det nya bolagets eget kapital icke bör sättas högre än till omkring 12 miljoner kronor. Med hänsyn bland annat till att bolaget skall övertaga en i gång varande rörelse har det synts kommittén vara skäl att bolaget redan från början erhåller en reservfond. Enligt kommittén bör detta lämpligen ske genom att aktierna betalas till en överkurs av förslagsvis 20 procent, varigenom fonden genast skulle få den i aktiebolagslagen angivna omfattningen. Kommittén föreslår sålunda, att bolaget skall erhålla ett aktiekapital av 10 miljoner kronor och en på nyss angivet sätt bildad reservfond av 2 miljoner kronor.

Återstående kapitalbehov varom i detta sammanhang är fråga, i runt tal 8 miljoner kronor, bör enligt kommittén täckas genom lån, som förräntas efter sedvanlig ränta och amorteras. Kommittén föreslår, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti i mån av behov för lån åt bolaget till högst nyssnämnda belopp.

Gruvorganisationskommittén har slutligen behandlat frågan om bildandet och organisationen av det statliga bolaget för driften av tyskgruvorna. Enligt kommitténs förslag skola stiftarna utgöras av staten samt de statliga gruvbolagen Mertainsens grufaktiebolag och Ruotivare grufaktiebolag. De sistnämnda bolagen skulle teckna vardera en aktie och som lån erhålla härför erforderliga medel. Kommittén har uppgjort för-

slag till bolagsordning för det nya bolaget. Enligt detta skulle bolaget benämnas Aktiebolaget Statsgruvor och ha till ändamål att idka gruvrörelse jämte annan därmed förenlig teknisk, industriell eller kommersiell verksamhet. Aktiekapitalet bestämmes i den föreslagna bolagsordningen till lägst 8 och högst 24 miljoner kronor. Styrelsen skulle bestå av tre ledamöter och hava sitt säte i Håksberg.

Särskilt yttrande har avgivits av kommittéledamoten Bengtson. Denne framhåller bland annat, att det på den korta tid, som stått till kommitténs förfogande, icke varit möjligt att uppgöra en räntabilitetskalkyl. Under sådana förhållanden och särskilt med hänsyn till de stora ekonomiska riskerna vid all gruvhantering samt de betydande förluster som varit förenade med den hittillsvarande driften vid vissa av gruvorna — vid Håksberg m. fl. gruvor cirka 60 miljoner kronor — anser reservanten att större kapital för närvarande icke bör investeras i det nya bolaget än som erfordras för förvärvet och rörelsens bedrivande under två år. Reservanten räknar med att den blivande bolagsledningen hösten 1951 bör kunna framlägga planer för och kalkyler över den framtida driften. Först då sådant material föreligger är det enligt reservantens mening möjligt att slutgiltigt taga ställning till företagets finansiering.

Beträffande driftens form framhåller reservanten att betydande fördelar skulle kunna vinnas genom utarrendering eller legodrift av en eller flera av gruvorna. Såsom lämpade för en utarrendering omnämner reservanten särskilt Intrånget och Starkgruvorna. Beträffande Sörviksgruvan synes det reservanten mera tveksamt om en utarrendering kan ske. Det förefaller vidare reservanten möjligt att något av de företag, som disponera blysmältverk, skulle vara villigt att arrendera undersökningsarbetena i Stollberg samt brytningen av blymalmen därstädes på för staten fördelaktiga villkor. Om arrendeavtal som nu sagts skulle visa sig genomförbara, vinnas enligt reservanten att arrendatorerna skulle svara för betydande delar av det erforderliga kapitalet och statens insats begränsas samtidigt som staten genom arrendeavgifterna skulle få en viss garanterad inkomst även under lågkonjunkturer och statens risk sålunda i hög grad begränsas.

Beträffande driftens omfattning vid Håksberg har reservanten anmält större tveksamhet än kommittémajoriteten. Han är visserligen ense med majoriteten om att kostnaderna per ton slig komma att gå ned i samband med den planerade ökningen av brytningen till 400 000 ton per år, men han anser avsättningsmöjligheterna för de stora sligmängder, som enligt detta program skulle produceras, vara minst sagt tvivelaktiga. Utan att vilja föregripa de utredningar, som komma att utföras av den blivande bolagsledningen, anser reservanten att man för närvarande obetingat måste räkna med att Håksbergsfältet snarast möjligt måste nedläggas. De ur social synpunkt ogynnsamma verkningarna härav skulle enligt reservanten kunna elimineras genom lämpliga motåtgärder. Stora delar av arbetarstammen syntes sålunda kunna få arbete vid Stollberg eller vid andra gruvor i närheten och de övriga kunna absorberas av industrier i trakten.

Från sina utgångspunkter har reservanten gjort en beräkning av bolagets kapitalbehov under de två första åren, d. v. s. för den tid som han ansett den nya bolagsledningen behöva för att upprätta planer för och kalkyler över den framtida driften. Han har därvid enligt följande uppställning kommit fram till ett kapitalbehov av 15 miljoner kronor.

	Milj. kr.
För inlösen av tillgångar	12,26
För fullföljande av påbörjade investeringar	2,00
För modernisering av bostäder	0,40
Avrundning	0,34
	15,00

Av uppställningen framgår, att reservanten beräknat köpeskillingen till samma belopp som kommittémajoriteten eller 12,26 miljoner kronor. Något ytterligare rörelsekapital har han icke ansett erforderligt under tvåårsperioden. För fullföljande av påbörjade investeringar har han räknat med samma kapitalbehov som majoriteten. Det för modernisering av bostäder upptagna beloppet av 0,4 miljon kronor avser bostäder i Stollberg. Något ytterligare kapitalbehov för bostadsändamål har han icke förutsett under ifrågasvarande tid. Något särskilt kapitalbehov för undersökningsarbeten har han icke heller beräknat för tiden i fråga.

Förutnämnda kapitalbehov av 15 miljoner kronor bör enligt reservanten finansieras genom ett aktiekapital av 10 miljoner kronor och statligt garanterade lån å 5 miljoner kronor.

Beträffande yttranden över gruvorganisationskommitténs förslag får utskottet hänvisa till s. 25—30 i propositionen.

Departementschefen.

Den tidigare tyskägda gruvegendom, varom här är fråga, utgör en ej oväsentlig del av de mellansvenska malmtillgångarna. Enligt tyskgruvekommittén torde inemot 15 procent av Mellansveriges järnmalm ingå i dessa fyndigheter. De olika gruvornas brytvärde varierar i betydande grad. Sålunda synas Håksbergsgruvorna — omfattande zonerna Håksberg, Lekomberg och Stollberg — Starkgruvorna och Intrångsgruvorna till väsentliga delar kunna betraktas som i och för sig brytvärda, under det att övriga fyndigheter torde sakna aktuellt värde. På kort sikt synes framför allt brytningen av blymalm i Stollberg kunna ge ett gott ekonomiskt resultat. Stollbergsfäl- tet innehåller emellertid därjämte en betydande fyndighet av manganjärnmalm, vars manganinnehåll uppskattas till ej mindre än 28 procent av landets totala tillgång av denna metall. En utvinning av denna malm är emellertid ej möjlig förrän vissa tekniska problem i samband med brytningen och vidarebehandlingen lösts, vilket torde förutsätta tidskrävande och rela-

tivt kostsamma förarbeten. Vad beträffar Håksbergsfältet, som är det kvantitativt mest omfattande, har gruvorganisationskommittén diskuterat lönsamheten av en fortsatt brytning och kommit till det resultatet, att endast en betydande ökning av produktionen skulle kunna medföra ett ekonomiskt mer gynnsamt resultat. Den nuvarande brytningen utnyttjar nämligen blott delvis produktionsanläggningarna, varför de fasta kostnaderna bli förhållandevis höga.

Det får anses vara ett berättigat intresse, att dessa malmtillgångar utnyttjas på det sätt och i den omfattning, som ur samhällelig synpunkt är önskvärdt. Det skulle onekligen vara mindre lyckligt om endast den för den närmaste framtiden mest lönsame brytningen verkställdes med eftersättande av kraven på en mera långsiktig planering. En sådan bör i första rummet innebära att undersökningar av de olika fyndigheternas verkliga omfattning ske jämsides med den normala brytningen. Dessa undersökningar få sedan bilda underlaget för fastare utformade brytningsplaner och ekonomiska kalkyler. Under åtminstone de senaste 10 åren ha undersökningsarbetena och malmletningen vid dessa fyndigheter av olika skäl blivit eftersatta, under kriget på grund av forcering av malmbrytningen framför allt vid de mest givande fyndigheterna och därefter på grund av kapitalbrist. Det är givet att en sådan inriktning av företagsdriften vid utnyttjandet av viktiga naturtillgångar måste ur mera allmänna synpunkter innebära en allvarlig brist. Risk föreligger att man handlar planlöst och fortsätter brytningen efter linjer som på längre sikt äro olämpliga.

Särskilt angeläget synes vara att Stollbergs blymalms- och manganjärnmalmstillgångar utforskas. Beträffande manganjärnmalmen tillkommer att lösa de nyss antydda tekniska problemen i samband med brytningen och vidarebehandlingen. Det torde vara synnerligen tveksamt om en enskild gruvägare kan förutsättas vilja påtaga sig de kostnader som skulle förorsakas av här avsedda undersöknings- och forskningsarbeten.

Om ifrågavarande gruvfyndigheter skulle överlåtas till enskilt företag, kunde vidare tänkas att fyndigheterna så småningom åter skulle bli uppdelade på olika ägare. En splittring av äganderätten till dessa betydande tillgångar skulle i framtiden kunna innebära viss olägenhet. Planeringen av såväl undersökningsarbetena som driften på längre sikt skulle troligen icke kunna läggas upp efter rationella linjer på samma sätt som om äganderätten bibehålles på en hand.

Ytterligare må framhållas att vid gruvorna vissa sociala och kanske även arbetsmarknadsmässiga problem kunna uppstå. Det synes icke oberättigat att antaga att möjligheterna att lösa dessa på ett för alla parter godtagbart sätt kunna förväntas bli större med staten som ägare till gruvorna.

Det har på grund av de olika omständigheter, som nu antytts, och med hänsyn till de betydelsefulla värden i svenska naturtillgångar, som det här är fråga om, framstått som naturligt att då de tyskägda gruvorna utbjödos till försäljning, staten vid sidan av enskilda företag skulle avgiva anbud på gruvorna.

Beträffande det från statens sida avgivna anbudets och den på anbudssumman grundade preliminärt avtalade köpeskillingens beräkning må följande framhållas. Till grund för anbudet låg i första hand den värdering som tyskgruvekommittén samt därefter Ödeen och Rybeck verkställt. Härvid bedömdes visserligen alla de fem gruvkomplexen Håksberg, Lekomberg, Stollberg, Starkgruvorna och Intrångsgruvorna som till väsentliga delar brytvärda, men endast Stollberg ansågs visa sådan lönsamhet, att därpå borde baseras en beräkning av ett driftvärde. För samtliga övriga gruvor räknade man sålunda icke med något värde av fyndigheten utan endast med vad som antogs med säkerhet kunna erhållas för fastigheter, anläggningar och utrustning, därest driften nedlades och egendomen realiserades. Gruvorganisationskommittén påvisar emellertid att driften vid Lekomberg, Starkgruvorna och Intrånget för närvarande lämnar ett i huvudsak tillfredsställande ekonomiskt resultat. Reservanten i kommittén anser dessutom att åtminstone de två sistnämnda gruvorna skulle kunna utarrenderas. Detta torde innebära, att driftresultatet anses kunna ej blott bära arrendeavgiften till staten utan även medgiva amortering och förräntning av det av arrendatorn tillskjutna kapitalet. Den till grund för statens anbud liggande värderingen synes sålunda vara försiktig.

I det ursprungligen angivna värdet gjordes vissa reduceringar i samband med beräkning av den summa, statens anbud borde avse. Med utgångspunkt härifrån framräknades sedermera det definitiva anbudet. Den 16 september 1949 träffades preliminärt köpeavtal mellan säljarna samt Kungl. Maj:t och kronan under förbehåll för riksdagens godkännande. Enligt gruvorganisationskommitténs beräkningar utgör köpeskillingen för anläggningstillgångarna per den 1 april 1950 omkring 8,3 miljoner kronor. Med de värderingsnormer, som innefattas i avtalet, uppgår värdet av omsättningstillgångarna, likaledes enligt gruvorganisationskommitténs kalkyler, till ca 5,95 miljoner kronor. Efter avdrag för skulder med 1,99 miljon kronor — varav 1,12 miljon kronor för leverantörsskulder m. m. och 0,87 miljon kronor för pensionsskulder — uppgår alltså den aktuella köpeskillingen till ca 12,26 miljoner kronor. Framhållas bör emellertid att denna summa kan komma att förändras vid den definitiva avräkningen.

Det från enskilt håll avgivna anbudet, 4,5 miljoner kronor, för anläggningstillgångarna per den 1 april 1949 uppgår knappast till realisationsvärdet å fastigheter, anläggningar m. m. enligt tyskgruvekommitténs beräkningsgrunder och torde därför näppeligen kunna tagas till utgångspunkt för en bedömning av rimligheten av köpeskillingen. Det bör i detta sammanhang även framhållas, att de beräkningar av fastigheters och anläggningars värden liksom de driftkalkyler som på föranledande av den särskilt tillkallade utredningsmannen Lindencrona utförts av experter genomgående gävo till resultat högre värden än vad som motsvarar statens anbud. Den preliminärt avtalade köpeskillingen torde sålunda få anses rimlig och skäligen. Då jag ej heller i övrigt har någon erinran mot köpeavtalets innehåll är jag beredd att förorda att Kungl. Maj:t hemställer om riksdagens godkännande av köpet.

Gruvorganisationskommittén har föreslagit att tillgångarna och skulderna enligt det preliminära köpeavtalet skola övertagas av ett för ändamålet bildat helstatligt aktiebolag med en styrelse av tre personer, styrelsesäte i Håksberg samt ett aktiekapital på lägst 8 och högst 24 miljoner kronor. Kommittén föreslår vidare att aktier nu tecknas till ett nominellt belopp av 10 miljoner kronor, varvid de två statliga bolagen Mertainens och Ruotivare grufaktiebolag teckna vardera en aktie och staten övriga aktier. I dessa frågor har enighet rått inom kommittén och ej heller remissinstanserna ha haft något att erinra.

Med hänsyn till verksamhetens art synes aktiebolagsformen vara den i detta sammanhang lämpligaste. Det nya bolagets namn bör i enlighet med kommitténs förslag bestämmas till Aktiebolaget Statsgruvor. Jag kan även i övrigt biträda vad kommittén föreslagit beträffande bolagets organisation och stiftande samt bolagsordningen. Om så skulle visa sig erforderligt eller lämpligt böra givetvis jämkningar beträffande de föreslagna anordningarna kunna ifrågakomma.

Gruvorganisationskommittén har gjort vissa uttalanden angående den framtida gruvdriften, varvid kommittén dock understrukit att det av olika skäl är vanskligt att för närvarande bedöma denna fråga. Det har emellertid ansetts ofrånkomligt att göra vissa antaganden rörande driftens omfattning och inriktning för att kunna uppskatta kapitalbehovet. Kommittén har i fråga om Håksberg, där årsbrytningen för närvarande rör sig om ca 100 000 à 150 000 ton berg, ansett, att brytningen borde ökas till betydligt mer än 400 000 ton per år om det ekonomiska resultatet skall medge viss förräntning av det egna kapitalet. Kommittén har emellertid vid beräkningen av kapitalbehovet stannat vid att uppskatta brytningen till 400 000 ton per år, vilket innebär att de befintliga anläggningarna fullt utnyttjas. En sådan ökning kan emellertid endast ske successivt. Även för vissa av de övriga gruvorna beräknas brytningen öka, ehuru i förhållandevis mindre skala. Vid Stollbergsfälten antages blymalmsbrytningen fortsätta under de närmaste åren i oförändrad omfattning, under det att någon limonitmalmsbrytning ej förutsättes skola äga rum för närvarande. Kommittén har emellertid betonat att de uppskattningar som gjorts icke i något avseende få hindra en blivande bolagsledning från att öka, minska eller nedlägga driften. Reservanten har bedömt lönsamheten av driften vid gruvorna i allmänhet och speciellt vid Håksberg mer pessimistiskt än kommittémajoriteten. Reservanten har sålunda den uppfattningen, att Håksbergsfältet snarast möjligt måste nedläggas; samtidigt uttalar han emellertid att de utredningar som komma att utföras av den kommande bolagsledningen ej böra föregripas.

Frågan om den framtida driftens inriktning är på nuvarande stadium svårbedömd, vilket även återspeglas i de skiftande meningar som kommit till uttryck i remissyttrandena. Svårigheterna bero emellertid i väsentlig grad därpå, att ett tillräckligt underlag i tekniskt och ekonomiskt hänseende för bedömande av frågan icke föreligger. Klart synes vara att driften vid Stollberg och vissa av de mindre fyndigheterna är ekonomiskt bärkraft-

tig. Däremot saknas säkra uppgifter om gruvornas brytvärde på längre sikt. Malmen i fyndigheterna vid Håksberg är relativt järnfattig. Under utredningsarbetet har från vissa håll en nedläggning av driften där förordats. För alla de ifrågavarande fälten gäller såsom jag förut berört att under de senaste 10 åren undersökningar rörande malmtillgångarnas omfattning och karaktär endast i ringa mån ägt rum. Av detta skäl är det ej möjligt att nu fastslå principer för brytningen. Det bör ankomma på den blivande bolagsledningen att företa en grundlig prövning av alla härmed sammanhängande frågor och taga ställning till behovet av undersökningsarbeten, rationaliseringsarbeten och nyanläggningar.

Vid bedömningen får bolagsledningen noggrant överväga om den lämpligaste linjen blir att koncentrera driften och undersökningsarbetena till de mera betydelsefulla malmerna vid Stollberg eller om man bör fortsätta och efterhand utveckla driften även vid Håksberg. Det kan därvid visa sig att en sådan koncentration till fyndigheterna vid Stollberg är den mest angelägna uppgiften och att man därför bör där investera ett förhållandevis stort kapital och i motsvarande mån minska kapitalinsatserna på andra håll. Då det rör sig om utnyttjandet av naturtillgångar i statens hand, måste den planering, som sker, bli ett led i ett större sammanhang med beaktande även av allmänt samhällliga synpunkter. Bolagsledningen bör sålunda icke förbise att vi f. n. ha ett arbetsmarknadsläge, som i och för sig är gynnsamt för omflyttning av arbetskraft, och att vidare investeringsläget är sådant, att återhållsamhet bör iakttagas beträffande investeringar för projekt med oviss lönsamhet. En ytterligare omständighet som bör beaktas av bolagsledningen är att den nuvarande högkonjunkturbetonade efterfrågan kan komma att framdeles minska.

Vissa remissinstanser ha i likhet med reservanten i kommittén föreslagit att bolaget under de två första verksamhetsåren skall upprätta detaljerade planer och räntabilitetskalkyler, vilka kunna föreläggas 1952 års riksdag, för erhållande av eventuellt erforderligt kapitaltillskott. Detta förslag avviker i sak knappast från de riktlinjer för bolagets verksamhet jag nyss förordat. Det synes mig emellertid önskvärt att bolaget ej från början erhåller karaktären av ett provisorium. I sådant fall kan osäkerheten om framtiden och bristen på kapital hämma verksamheten. Möjlighet bör därför skapas för bolaget att erhålla erforderliga medel, så snart bolaget kan visa att en lönsam drift kan påräknas under förutsättning av vissa angivna investeringar.

Gruvorganisationskommittén har berört frågan om de anställdas pensioner men ansett att några principbeslut ej behöva fattas i dagens läge. Som framgår av köpeavtalet komma dock tidigare gjorda pensionsutfästelser avseende vissa anställda att övertagas av det nya bolaget. Vidare har kommittén behandlat bostadsfrågan och föreslagit att nybyggnad, reparation och modernisering av personalens bostäder i betydande omfattning skall komma till stånd. Kommittén har ansett att för moderniseringsåtgärder ett kapitaltillskott till bolaget erfordras, under det att nybyggnandet bör finansieras

efter samma linjer, som gälla för den allmänna bostadsförsörjningen. Jag förutsätter att bolagsledningen tar upp dessa spörsmål till övervägande i hela deras vidd och att avgöranden av principiell räckvidd underställas Kungl. Maj:t.

Enligt gruvorganisationskommittén uppgår det sammanlagda kapitalbehovet för det nya bolaget till 20 miljoner kronor, varav 12 miljoner skulle anvisas som investeringsanslag å kapitalbudgeten och 8 miljoner kronor upplånas av bolaget. För ifrågavarande lån skulle staten genom riksgäldskontoret ställa garanti. Kommittén föreslår att utöver aktiekapitalet å 10 miljoner kronor omedelbart en reservfond å 2 miljoner kronor tillskapas genom att aktierna tecknas till en överkurs av 20 procent. Av lånebeloppet å 8 miljoner kronor avses inemot 2 miljoner kronor åtminstone till en början kunna utnyttjas som rörelsemedel utöver det rörelsekapital av ca 6 miljoner kronor, som normalt kan förutsättas vara bundet i lager, materialförråd och kundfordringar. Vidare beräknas 2 miljoner kronor för fullföljande av igångsatta anläggningsarbeten, 1 miljon kronor för eftersatta undersökningsarbeten och 2,8 miljoner för modernisering av bostadsbeståndet. Reservanten i kommittén har ansett att det kapital, som ställes till bolagets förfogande, för närvarande bör begränsas till 15 miljoner kronor; jämte aktiekapitalet skulle bolaget erhålla statlig garanti för lån å 5 miljoner kronor. Därmed skulle behovet för bolagets två första verksamhetsår vara täckt.

Reservantens förslag skiljer sig från kommittémajoritetens däri att han räknat med ett mindre rörelsekapital än majoriteten och vidare reducerat medlen för underhåll och modernisering av bostäder med 2,4 miljoner kronor samt slutligen icke beräknat särskilda medel för eftersatta undersökningsarbeten.

I remissyttrandena ha olika uppfattningar framförts. Kommittémajoritetens linje i finansieringsfrågan har accepterats av Jernkontoret och administratorerna för gruvbolagen. Även kommerskollegium har, ehuru efter delvis annan argumentering, anslutit sig till majoritetens förslag. Statskontoret förordar ett kapitaltillskott av 16 miljoner kronor, medan Industriförbundet och bergmästarämbetet i östra distriktet tillstyrka det lägre belopp, 15 miljoner kronor, som reservanten föreslagit. Jämväl riksgäldsfullmäktige anse, att en lösning bör sökas efter reservantens mer avvaktande linje.

Vad angår den del av det erforderliga kapitalet, som i huvudsak bindes i anläggnings- och omsättningstillgångar, ansluter jag mig till kommitténs förslag att 12 miljoner kronor därav böra utgöras av eget kapital. Jag godtager även den föreslagna uppdelningen på aktiekapital och reservfond. Nämda belopp bör sålunda nu äskas av riksdagen för aktieteckning i det nya bolaget. Med hänsyn till att bolaget bör stiftas snarast möjligt under innevarande budgetår, torde anslaget böra anvisas å tilläggsstat för budgetåret 1949/50.

I övrigt bör bolagets kapitalbehov finansieras genom lån, för vilka staten — på samma sätt som skett i ett flertal liknande fall — ställer garanti. Vid avvägningen av det garanterade lånebeloppet har man att taga hänsyn

till olika faktorer. Å ena sidan torde sålunda den omedelbara kapitalförbrukningen ej bliva av någon mera avsevärd omfattning, men å andra sidan är det som förut framhållits angeläget, att bolagets resurser ej från början begränsas inom en alltför snävt tilltagen ram. Det må framhållas, att rörelsekapitalet, även om driften i Håksberg skulle nedläggas, näppeligen kan tillmätas så knappt som reservanten och vissa remissinstanser synas ha förutsatt. Det belopp av närmare 2 miljoner kronor, som skulle bliva tillgängligt i likvida medel, torde vara nödvändigt för att möta sådana växlingar i behovet av kontanta medel, som regelmässigt förekomma i varje företag och som i detta fall bliva särskilt påtagliga, bland annat på grund av att malmskeppningarna äro underkastade säsongvariationer. Vidare måste av nu nämnda medel bestridas de utgifter, som föranledas av bolaget åvilande pensionsförpliktelser.

Enighet har rått om att 2 miljoner kronor böra beräknas för anläggningsarbeten. — Av vad tidigare anförts beträffande den fortsatta driften vid gruvorna och bolagsledningens planläggning av denna bör följa att tillräckliga medel måste ställas till förfogande för systematiska och intensifierade undersökningsarbeten. De överslagsberäkningar, som kommittémajoriteten i detta avseende framlagt, synas kunna accepteras. Detta innebär att särskilda medel för ändamålet skola beräknas till 1 miljon kronor.

Kommittén framhåller, att underhåll och modernisering av bostäderna måste ske efter en på förhand utarbetad plan, omfattande ett flertal år, och att beloppet alltså behöver tagas i anspråk endast successivt. Vid bedömning av bostadsfrågan må erinras om att det här i stor utsträckning är fråga om ett bostadsbestånd med ett under längre tid eftersatt underhåll. Det synes därför befogat att man vid uppskattningen av bolagets kapitalbehov för moderniseringsarbeten beräknar ett belopp av den storleksordning som kommittén föreslagit.

Övervägande skäl synas sålunda tala för att lånefinansieringen planlägges efter de riktlinjer, som uppställts av kommittén och biträts av kommerskollegium, administratorerna hos gruvbolagen och Jernkontoret. Jag tillstyrker därför att en statlig garanti för av bolaget upptagna lån utfästes å ett belopp av högst 8 miljoner kronor. De angivna delbeloppen för olika behov få betraktas som representativa för storleksordningen av de olika utgiftsändamålen, såvitt nu kan bedömas. Inom ramen av 8 miljoner kronor böra dock med hänsyn till omständigheterna jämkningar få ske av utgiftssummorna för skilda ändamål. I detta sammanhang bör emellertid understrykas, att bolaget givetvis ej bör erhålla möjlighet att omedelbart verkställa den ifrågavarande upplåningen i sin helhet. Detta bör ske endast i den mån bolagsledningen framlägger ekonomiskt bärkraftiga planer för sin verksamhet. Slutlig prövning av dessa planer bör ankomma på Kungl. Maj:t, och först sedan godkännande lämnats bör garantien i olika etapper få utnyttjas. I vad avser investeringar av olika slag måste uppgjorda planer bedömas även med hänsyn till det allmänna investeringsläget.

Utskottet.

Av de i ärendet verkställda utredningarna framgår, att stora variationer föreligga i fråga om brytvärdet av de till inköp föreslagna s. k. tyskgruvorna. Sålunda torde vissa av gruvorna kunna anses som i och för sig brytvärda. Detta gäller Håksbergsgruvorna, Starkgruvorna och Intrångsgruvorna. Övriga gruvfyndigheter torde för närvarande sakna värde. Utskottet vill emellertid framhålla, att ett bedömande, huruvida brytningen i varje särskilt fall bör nedläggas, bibehållas eller utökas bör bygga på ett betydligt mera omfattande tekniskt material än vad som nu står till buds. Framhållas må att under krigsåren och den därefter följande administrationstiden undersöknings- och forskningsarbeten beträffande ifrågavarande gruvor blivit i hög grad eftersatta.

Det kan givetvis råda delade meningar rörande lämpligheten av ett statsförvärv av de s. k. tyskgruvorna med därav följande ekonomiska förpliktelser. Företagens driftshistoria, vilken under utredningsarbetet måhända icke tillräckligt beaktats, liksom avsaknaden av räntabilitetskalkyler kan inge vissa betänkligheter.

Vid sitt bedömande av den föreliggande frågan utgår utskottet emellertid från att vid ett utnyttjande av dessa naturtillgångar desamma bliva föremål för en långsiktig planering. Denna bör såsom departementschefen också framhållit innebära, att undersökningar av de olika fyndigheternas verkliga omfattning ske jämsides med den nuvarande brytningen. Härigenom skulle underlag kunna erhållas för fastare utformade brytningsplaner och ekonomiska kalkyler. Utskottet förmenar i likhet med departementschefen, att en planering av såväl undersökningsarbetena som driften på längre sikt troligen icke skulle kunna läggas upp efter rationella linjer, därest ifrågavarande gruvfyndigheter skulle överlåtas till enskilt företag med därav följande risk, att fyndigheterna komme att splittras på olika ägare. Det torde därjämte kunna befaras, att en enskild ägare icke skulle vilja påtaga sig de kostnader, som dylika omfattande arbeten måste medföra.

Härjämte bör beaktas, att av de mellansvenska malmtillgångarna utgör den tidigare tyskägda gruvegendom, varom här är fråga, en icke oväsentlig del. Sålunda lära enligt tyskgruvekommittén dessa gruvbolags malmtillgångar representera inemot 15 procent av mellersta Sveriges järnmalmstillgångar och att däri ingående manganjärnmalmer utgöra omkring 28 procent av vårt lands samlade mangantillgångar. Med hänsyn härtill anser utskottet angeläget, att dessa naturtillgångar utnyttjas på ur samhällets synpunkt lämpligaste sätt.

Ur nu anförda synpunkter finner utskottet, som avlagt besök vid de olika gruvorna, övervägande skäl tala för att dessa gruvfyndigheter förvärvas av staten. Utskottet är alltså berett tillstyrka, att så sker. Härav följer, att utskottet icke kan biträda motionerna I: 368 och II: 447 liksom ej heller motionen II: 446.

Vad beträffar det från statens sida avgivna anbudet och den på anbudssumman grundade preliminärt avtalade köpeskillingen föreligga givetvis stora svårigheter att bedöma värdet av dessa fyndigheter, då ju detsamma måste ställas i förhållande till företagets nettoavkastning. Utskottet har emellertid icke funnit tillräcklig anledning frångå de till grund för köpeskillingen liggande värderingarna och anser alltså, att den föreslagna köpeskillningen bör kunna godtagas. Mot detaljerna i köpeavtalets innehåll i övrigt har utskottet icke något att erinra. Det vill även förefalla utskottet, som om aktiebolagsformen vore den med verksamhetens art lämpligaste.

Beträffande frågan om den framtida gruvdriftens inriktning ha olika meningar kommit till uttryck i remissyttrandena. Då såsom i det föregående nämnts undersökningsarbeten rörande malmtillgångarnas omfattning och karaktär eftersatts under de senaste tio åren, saknas tillräckligt underlag för bedömning av angivna spörsmål. I sådant läge synes utskottet riktigtast vara, att, såsom departementschefen också utgått från, det bör ankomma på den blivande bolagsledningen att företaga en grundlig prövning av alla härmed sammanhängande frågor och taga ställning till behovet av undersökningsarbeten, rationaliseringsarbeten och nyanläggningar.

I motionen I: 367 har yrkats, att Håksbergsgruvan bör bortfalla som objekt för det statliga gruvbolaget. Då det såsom ovan anförts kommer att ingå i bolagsledningens uppgift att överväga, huruvida driften vid nämnda gruva bör fortsättas eller icke, torde motionen i denna del icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

I fråga om kapitalbehovet föreslår departementschefen, att det nya bolagets eget kapital bestämmes till 12 miljoner kronor. Därvid har räknats med att bolaget redan från början skall erhålla en reservfond, vilket ansetts lämpligen böra ske genom att aktierna betalas till en överkurs av 20 procent. Sålunda skulle bolaget erhålla ett kapital av 10 miljoner kronor och en på nyss angivet sätt bildad reservfond av 2 miljoner kronor. Utskottet anser förslaget i denna del böra godtagas och tillstyrker alltså, att för ändamålet anvisas ett anslag av 12 miljoner kronor. På av departementschefen anförda skäl bör denna anvisning ske på tilläggsstat för innevarande budgetår.

Återstående kapitalbehov föreslås skola finansieras genom lån, för vilka staten — på samma sätt som skett i ett flertal liknande fall — ställer garanti. Utskottet är ense med departementschefen om att bolagets resurser icke från början böra begränsas inom en alltför snävt tilltagen ram. Utskottet anser sig kunna godtaga de av departementschefen förordade riktlinjerna för lånefinansieringens planläggning och biträder därför förslaget, att det statligt garanterade lånet bestämmes till 8 miljoner kronor. Av vad utskottet nu och i det föregående anförts rörande förvärv av Håksbergsfältet följer, att utskottet avstyrker förberörda motion I: 367 jämväl i den del yrkandet avser kapitalbehovet.

Tillhandahållandet av lån åt bolaget bör givetvis anpassas efter det aktuella behovet. Utskottet är därför ense med departementschefen om att lånet får tagas i anspråk av bolagsledningen endast i den mån ledningen i fråga framlägger ekonomiskt bärkraftiga planer för sin verksamhet. Slutlig prövning av dessa planer bör såsom förutsatts ankomma på Kungl. Maj:t, och först sedan godkännande lämnats bör garantien i olika etapper få utnyttjas. Det ligger vidare i sakens natur, att uppgjorda investeringsplaner böra bedömas med hänsyn till det allmänna investeringsläget.

I förberörda motion I: 367 har yrkats, bland annat, att riksdagen bör uppdraga åt Kungl. Maj:t att avgöra, om icke vissa av de arbetsuppgifter, som av gruvorganisationskommittén förutsatts skola ligga under ett nytt ämbetsverk — Bergverksindustristyrelsen — med fördel kunde anförtros åt det statliga gruvbolaget. Då kommitténs ifrågavarande förslag icke i den föreliggande propositionen underställts riksdagens prövning, saknar utskottet anledning att i nu förevarande sammanhang ingå på detta spörsmål, varför motionen jämväl i denna del icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 368 och II: 447, I: 367 samt II: 446,

a) godkänna det genom det vid statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 27 januari 1950 fogade köpeavtalet gjorda förvärvet av viss gruvegendom m. m.;

b) till *Aktieteckning i Aktiebolaget Statsgruvor* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kronor;

c) besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti för lån i mån av behov åt Aktiebolaget Statsgruvor till ett belopp av högst 8 000 000 kronor.

Stockholm den 28 mars 1950.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Rickard Lindström, Sven Larsson, Gränebo, Mannerskantz, Iwar Anderson, Heiding, Rosenberg, Hesselbom, Erik Gustaf Andersson, Edin, André, Alfred Nilsson, Einar Persson, Lundgren och Axel Andersson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Svensson i Grönvik, Andersson i Malmö, Boman i Kieryd, Wallentheim, Lindholm, Rubbestad, Ståhl, Kollberg, Kyling, Thapper, Persson i Vinberg, Persson i Växjö och Wedén.

R e s e r v a t i o n

av herrar *Gränebo, Mannerskantz, Heiding, Alfred Nilsson, Lundgren, Axel Andersson, Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Grönvik, *Boman* i Kieryd, *Rubbestad, Ståhl, Kollberg, Kyling* och *Wedén*, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förslag samt att därför utskottets yttrande och hemställa bort hava följande lydelse:

»I Kungl. Maj:ts proposition föreslås bildandet av ett statligt gruvbolag med uppgift att övertaga vissa tidigare tyskägda gruvor och därefter förvalta och eventuellt driva dem. För teckning av aktier i det nya bolaget äskas ett anslag av 12 miljoner kronor, varjämte staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti för lån i mån av behov åt bolaget till ett belopp av högst 8 miljoner kronor.

Frågan om statsövertagande av de s. k. tyskgruvorna har varit föremål för utredningar av olika sakkunniga, dels tyskgruvekommittén, dels gruvorganisationskommittén. Den värdering av tillgångarna, som dessa sakkunniga verkställt, är visserligen inbördes avvikande, men detta har förklarats med de förändringar i fråga om tillgångar och ekonomiska förpliktelser, som uppstått under den period, som ligger mellan tidpunkterna för de båda verkställda värderingarna. Värderingar av detta slag kunna med lertid icke vara avgörande för frågan, huruvida staten bör förvärva de ifrågavarande gruvföretagen eller icke.

Av utslagsgivande betydelse för frågan om statsförvärv är däremot bedömningen av den räntabilitet, som kan förväntas i händelse av fortsatt brytning och drift vid ifrågavarande gruvfyndigheter. Av icke oväsentligt brytningsvärde är i främsta rummet blyfyndigheten i Stollberg, även om konjunkturen å blyslig för närvarande icke är lika fördelaktig som vid den tid, då de sakkunniga verkställde sin värdering. Blyfyndigheten är emellertid av ringa omfattning och kan bedömas som brytbar endast under ytterligare fyra å fem år. Den järnmalm, som därefter förefinnes i Stollberg, kan på teknikens nuvarande stadium icke anses brytbar med ett ekonomiskt nöjaktigt utbyte. Järnmalmsfyndigheterna vid Lekomberg äro av ringa omfattning och medge endast några få års brytning. Fyndigheterna vid Intrånget och Starkgruvorna äro i varje fall under några år sannolikt även ur ekonomisk synpunkt exploaterbara.

Det allvarligaste problemet utgör Håksbergszonen. Malmstillgångarna där äro visserligen för mellansvenska förhållanden rätt betydande. Kvaliteten är emellertid sådan, att det är synnerligen ovisst, huruvida en brytning kan bli lönande, även om anläggningarna utökas till en i förhållande till de nuvarande flerdubblad kapacitet. Hittillsvarande erfarenheter för ägarna av Håksberg, såväl de tyska som de svenska, tala för det antagandet, att brytningen kommer att medföra kännbara förluster. Enligt departementschefens uttalande i propositionen skall en blivande bolagsledning ha att över-

våga, huruvida driften vid Håksberg bör fortsättas eller icke. Ett statsförvärv utan att denna fråga på förhand genom noggranna undersökningar besvarats, försvårar emellertid ett dylikt objektivt ställningstagande. I stället torde statsövertagandet, sådant som det i propositionen föreslagits, kunna framkalla sådana krav på fortsatt drift, att de svårigen kunna tillbakavisas, även med risk av ekonomiskt menliga verkningar. Förutsättningar för ett statsövertagande av ett så ekonomiskt äventyrligt objekt som Håksberg måste därför vara en på förhand verkställd betryggande utredning, huruvida brytningen där skall fortsättas eller ej.

Utskottet kan ej underlåta att fästa uppmärksamheten därpå, att frågan om fortsatt brytning vid Håksberg icke utretts av någon av de båda kommittéerna, beroende på utformningen av dem givna direktiv. Då detta för ett statsförvärv avgörande spörsmål sålunda icke blivit klarlagt, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om statsförvärv av ifrågavarande gruvor.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 368 och II: 447 samt II: 446 ävensom med avslag å motionen I: 367, avslå Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av viss tidigare tyskägd gruvegendom m. m.»
